

Ks. dr hab. Antoni Jucewicz
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Teologii
Katedra Teologii Fundamentalnej, Dogmatycznej i Moralnej

O C E N A

rozprawy doktorskiej mgr lic. Agaty Joanny Rujner pt.
„Decyzja nieodwołana na przykładzie małżeństwa sakramentalnego. Studium teologicznomoralne”
napisanej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie pod kierunkiem ks. dr. hab. Stanisława Skobla, prof. UKSW, Warszawa 2019, ss. 226.

1. Wstęp

Wspólnota małżeńska i rodzinna stanowi podstawową wartość społeczną i fundamentalne środowisko rozwoju osoby. Z punktu widzenia relacji międzyludzkich jest wspólnotą najpełniejszą i jedyną w swoim rodzaju, ponieważ jej fundament stanowi wartość podstawowa – miłość osób, które tworzą *komunię osób*. Małżeństwo sakramentalne opiera się na nierozzerwalnej, wiernej i wyłącznej miłości małżeńskiej.

We współczesnej refleksji teologicznej temat małżeństwa sakramentalnego zajmuje coraz ważniejsze miejsce z racji potrzeby pogłębienia teologii małżeństwa oraz wskazania na wartość tego sakramentu. Dyskursowi w środowisku teologów katolickich towarzyszy pytanie o duchowo-moralny stan małżeństwa wobec panujących trendów ideowych i społeczno-kulturowych, a także – co stanowi poważny problem – narastającego zjawiska rozwodów. W tym kontekście rodzi się pytanie o przyczynę kryzysu małżeństwa. W szerokim spectrum badania tej problematyki wyłania się kwestia podjęcia decyzji o charakterze nieodwołalnym. W czasach, gdy zauważa się kryzys decyzyjności i kryzys małżeństwa, temat ten wydaje się aktualny i wymagający zbadania. Kwestię tę mgr. lic. Agata Joanna Rujner [dalej: Autorka]

zawarła w tytule dysertacji doktorskiej: „**Decyzja nieodwołalna na przykładzie małżeństwa sakramentalnego. Studium teologicznomoralne**”.

Autorka podjęła się zadania nietatwego, z uwagi na wielopłaszczyznowość przedmiotu badań. Jakkolwiek praca ma charakter teologicznomoralny, to jednak, z tej racji, że zakres badań pracy wykracza poza obszar teologii, Autorka musiała skorzystać z wyników badań nauk pomocniczych i ich narzędzi, a zatem z psychologii (głównie w rozdziale I, przy rozumieniu decyzji i w III przy formułowaniu wniosków odnośnie do aktualnej sytuacji małżeństwa), a także z pomocy prawa kanonicznego (w badaniach nad nierozzerwalnością małżeństwa, przeszkód kanonicznych, stwierdzenia nieważności, zgody małżeńskiej). Recenzowana rozprawa Autorki stanowi próbę nazwania istoty decyzji nieodwołalnej w kontekście sakramentalnego małżeństwa. Tezą, która towarzyszy dysertacji jest przeświadczenie, że małżeństwo sakramentalne stanowi wyraz decyzji nieodwołalnej, a człowiek jest zdolny ją podjąć i w niej wytrwać.

2. Ogólne omówienie rozprawy

Korpus tego opracowania rozpoczyna strona tytułowa (s.1), **Spis treści** (s. 2-3) oraz **Wykaz skrótów** (s. 4). We **Wstępie** (s. 5-11) Autorka wprowadza w problematykę swojej rozprawy. Dokonuje przy tym wstępnego wyjaśnienia przedmiotu badań. Sformułowany zostaje także cel badań, jak też służące jego weryfikacji robocze hipotezy. Autorka omawia podstawowe źródła, które będą stanowiły punkt odniesienia dla dokonywanych analiz.

Rozprawa została podzielona na cztery rozdziały. **Rozdział I** (s. 12-68) stanowi wprowadzenie w temat i podstawę do dalszych analiz. Główne pytanie towarzyszące analizom dotyczy istoty decyzji nieodwołalnej. Aby osiągnąć zamierzony cel, Autorka omawia kwestię badawczą w trzech płaszczyznach: psychologiczno-fenomenologicznej, filozoficznej i teologiczno-kanonicznej. W świetle poczynionych przez analiz, decyzja nieodwołalna stanowi wyjątkowy akt ludzki, wymagający świadomości, wolności, oraz dojrzałości osobowościowej. Stanowi ona czyn jedyny w swoim rodzaju. Jego egzemplifikacją jest sakramentalne małżeństwo, a wpływ wiary stanowi pomoc w podejmowaniu i wytrwaniu w tej decyzji.

W rozdziale II (s. 69-123) przedmiotem badań jest natura sakramentalnego małżeństwa. Ten rozdział również składa się z trzech paragrafów dotyczących biblijnych podstaw małżeństwa, rozumienia małżeństwa w teologii Zachodu oraz Wschodu chrześcijańskiego. Teologia zarówno Wschodu, jak i Zachodu chrześcijaństwa istotę małżeństwa upatruje w jego sakramentalności. Jednak między tymi dwiema koncepcjami małżeństwa istnieją różnice teologiczne, które powodują odmienne podejście do rozumienia nierozzerwalności sakramentu.

Trzeci rozdział (s. 124-164) pracy jest próbą odpowiedzi na pytanie o kondycję współczesnego małżeństwa w kontekście decyzji nieodwoławnej. Zawiera on wyniki badań statystycznych dotyczących małżeństwa, rozważania dotyczące sytuacji nieregularnych, a także refleksję na temat niezdolności do podjęcia decyzji nieodwoławnej.

Rozdział czwarty (s. 165-203) natomiast dotyczy teologicznej reinterpretacji rozumienia decyzji nieodwoławnej. Autorka ukazuje sposoby, które mogą pomóc w podejmowaniu zobowiązań na całe życie i w wytrwaniu w nich. Rozdział ten również dzieli się na trzy paragrafy. Badania i prowadzone analizy są skupione wokół perspektywy decyzji nieodwoławnej i nierozzerwalności małżeństwa, wychowywania do decyzji nieodwoławnej oraz próby odpowiedzi na pytanie o wizję życia chrześcijańskiego po niedotrzymaniu decyzji ze swej natury nieodwoławnej.

W świetle przeprowadzonych przez Autorkę badań, człowiek jawi się jako istota zdolna do podjęcia i wytrwania w zobowiązaniu wypływającym z małżeństwa sakramentalnego. W naturze osoby leży umiejętność i pragnienie oddania się drugiemu w bezinteresownym darze miłości i przyjęcia tego daru. Źródłem komunii małżeńskiej nie jest jednak człowiek, ale Bóg i Jego zbawiająca łaska, z którą winien człowiek współpracować. W tym kontekście istnieje potrzeba odnawiania sposobów formacji i wychowywania człowieka, aby rozwijał się jako dojrzała osoba, zdolna do miłości i dokonywania samodzielnych i odpowiedzialnych wyborów.

W Zakończeniu (s. 204-207) Autorka formułuje w punktach wnioski końcowe płynące z przeprowadzonych badań i analiz. Rozprawa zawiera także obcojęzyczne streszczenie (s. 208-209). Wykaz **Bibliografii** (s. 210-226) wieńczy korpus pracy. Jest on podzielony na pięć bloków tematycznych.

3. Ocena formalna

3.1. Bibliografia

Wykaz literatury, z której w swoich badaniach korzystała Autorka, jest bardzo różnorodny. Obejmujący niemal dwadzieścia sześć stron wykaz publikacji źródłowych zawiera materiały bardzo urozmaicone, począwszy od przyczynków ze stron internetowych poprzez artykuły publikowane w periodykach naukowych, aż po szersze opracowania książkowe.

Wykaz bibliograficzny został podzielony na pięć bloków. Jak przystało na rozprawę pisaną na Wydziale Teologicznym, w pierwszym bloku znajduje się lista wypowiedzi i dokumentów Nauczycielskiego Urzędu Kościoła. Drugi blok stanowi literaturę przedmiotu, trzeci literaturę pomocniczą. Czwarty blok zawiera wykaz encyklopedii i słowników, natomiast ostatni, piąty blok to wykaz stron internetowych, z których korzystała Autorka.

Docenić należy niewątpliwie fakt, że część z wymienionych pozycji to wydawnictwa obcojęzyczne, co niewątpliwie podnosi walor badawczy rozprawy. Z racji podjętego studium decyzji nieodwołalnej Autorka musiała sięgnąć do literatury zarówno teologicznej, jak i filozoficznej, psychologicznej oraz prawnokanonicznej. Wykorzystała ją szeroko i w sposób twórczy.

3.2. Język, styl oraz struktura rozprawy

Za niewątpliwą atut rozprawy należy uznać stronę językową. Język dysertacji i jej styl są staranne, ale jednocześnie komunikatywne i zrozumiałe, co wskazuje na bardzo dobre przygotowanie Autorki do pracy naukowej. Autorka potrafi umiejętnie przedstawiać różne aspekty omawianego tematu, posługując się poprawnym i klarownym, a przy tym nie nazbyt hermetycznie naukowym i sztucznie skomplikowanym językiem. To sprawia, że lektura rozprawy wciąga czytelnika, co jednak w żaden sposób nie umniejsza jej naukowej rzetelności i ścisłości rozumowania.

Autorka bardzo dobrze przemyślała strukturę swojej pracy badawczej. Podział rozprawy na cztery tematycznie dopełniające się rozdziały wydaje się jak najbardziej

logiczny i właściwy. W pierwszych dwóch rozdziałach Autorka wyjaśnia istotę decyzji nieodwołalnej oraz naturę małżeństwa sakramentalnego, by w kolejnych dwóch rozdziałach przejść do omówienia aktualnej kondycji małżeństwa na tle decyzji nieodwołalnej oraz jej teologicznej reinterpretacji. Pomocne w lekturze pracy są także krótkie podsumowania, jakimi Autorka kończy każdy z czterech rozdziałów. Pozwalają one zrekapitulować przeczytaną treść, by przejść do kolejnego etapu rozprawy.

W pracy dostrzega się pewną niekonsekwencję w stosunku do imion przytaczanych autorów: zazwyczaj pojawiają się inicjały imienia, jednak w niektórych przypadkach przytaczane są one w całości, (np. na s. 30 czy s. 72 i 108). Zdarzają się także, nieliczne, niefortunne sformułowania, np. „sprawy damsko-męskie zorganizowane są według Jego (Boga) zamysłu” (s. 56). Autorce udaje się w zasadzie uniknąć tak częstej w pracach naukowych manieri nadawania cech osobowych rzeczom, chociaż w jednym miejscu jakby zapomina o tym i zamiast właściwego określenia: „[...] dobór źródeł został uporządkowany... [...] (s. 8) pojawia się stwierdzenie, że „temat pracy organizuje wybór źródeł”. W jednym miejscu zauważyć można niewłaściwie zastosowany przypis (s. 87). Autorka cytuje św. Augustyna, a w przypisie wskazuje na Sumę Teologiczną św. Tomasza (przypis 224). Nieliczne błędy i literówki (np. „nie trwania” zamiast „nietrwania” (s. 192) czy „jasno i klarownie” zamiast tylko „jasno” lub „klarownie”; „ćwiczeniu własnych słabości” zamiast „ćwiczeniu własnych sprawności” (s. 180); „ewangelii” zamiast „Ewangelii” [s. 78]) w zasadzie nie ujmują staranności przygotowanego od strony formalnej tekstu.

4. Ocena merytoryczna

4.1. Walory rozprawy

Rozprawa doktorska mgr lic. Agaty Joanny Rujner wydaje się być bardzo ciekawą i oryginalną propozycją badawczą. Praca jest metodologicznie poprawna. Autorka stawia sobie we *Wstępie* jasne cele badawcze, które konsekwentnie realizuje oraz formułuje robocze hipotezy, które są w poszczególnych rozdziałach weryfikowane. W *Zakończeniu* zdaje też sprawozdanie z wyników swoich

poszukiwań. Dominujące w pracy metody: analizy tekstów źródłowych oraz syntezy uzyskanych wyników, pozwalają na realizację zamierzonych celów badawczych.

Na uznanie zasługuje szeroka perspektywa, w ramach której analizie poddane zostało zagadnienie decyzji nieodwołalnej na przykładzie małżeństwa sakramentalnego. Cechą charakterystyczną poszukiwań zaprezentowanych w dysertacji jest ich interdyscyplinarność, czego wyrazem jest podjęcie badań w aspekcie filozoficznym, socjologicznym, psychologicznym, prawno-kanonicznym, by całość wyników badań objąć analizą teologicznomoralną. Przeprowadzone badania dobrze zintegrowane są z interpretacją podstawowych źródeł teologicznych, dzięki czemu prezentowane wnioski zachowują obiektywizm, a tym samym dużą wartość merytoryczną. Należy to uznać za niewątpliwy walor pracy.

Autorka z dużą swobodą, ale i fachowością korzysta z używanych przez siebie metod naukowych, co świadczy o jej dobrym przygotowaniu metodologicznym. Odnosi się wrażenie, że na każdym etapie pracy Autorka uzasadnia czytelnikowi zastosowaną metodę badawczą, formułuje przy tym niezwykle wnikliwe i celne hipotezy badawcze. Zachowuje przy tym dystans badawczy, sprawnie prezentuje analizowane treści, formułując na ich tle własne stanowisko.

Za wyjątkowe osiągnięcie trzeba uznać podjęcie po raz pierwszy próby analizy teologicznej zagadnienia decyzji nieodwołalnej. Tego rodzaju studium wnosi wiele w obszar badań teologicznomoralnych, zwłaszcza odnośnie do analizy czynu ludzkiego i jego wielorakich uwarunkowań. Dlatego praca Autorki może stanowić inspirację do podejmowania badań interdyscyplinarnych, których przedmiotem materialnym będzie podmiot moralności. Uważna lektura rozprawy upoważnia do stwierdzenia, że jej Autorka odznacza się doskonałą znajomością przedmiotu i wnikliwością badawczą.

b) Uwagi krytyczne

Czytelnik rozprawy może poczuć się sprowokowany do dyskusji dotyczącej sformułowania zawartego w trzecim paragrafie czwartego rozdziału zatytułowanego „Życie chrześcijańskie po nieudanej decyzji”. Sformułowanie to wydaje się być problematyczne. Sugeruje ono, że sama decyzja była niewłaściwa. Tymczasem, jak wynika to z treści prezentowanego paragrafu, nie chodzi o decyzję, ani o wadliwość

procesu dochodzenia do decyzji nieodwołanej, ale o niedotrzymanie zobowiązań wynikających z tej decyzji. Podjęcie decyzji oznacza bowiem spełnienie aktu decyzyjnego. Należałoby zatem sformułować ten paragraf tak, aby jednoznacznie wskazywał na niedochowanie wierności podjętej decyzji o charakterze nieodwołalnym.

Druga uwaga dotyczy stwierdzenia zawartego na s. 117. Brzmi ono następująco: „Liturgię prawosławną cechuje realizm religijny. Oznacza to, że podczas czynności liturgicznych nie tylko przypomina się ewangeliczne wydarzenia, które miały miejsce, ale uobecnia się je, aktualizuje - tak jakby na nowo się wydarzały w danym momencie liturgicznym”. Stwierdzenie to może sugerować, że liturgia Kościoła rzymskokatolickiego pozbawiona jest tego wymiaru uobecnienia Misterium Paschalnego. Należałoby dodać, że liturgię prawosławną, podobnie jak liturgię katolicką, cechuje realizm religijny.

Dysertacja mgr lic. Agaty Joanny Rujner niewątpliwie prowokuje do dalszej refleksji, rozwijania pewnych wątków i wejścia w dyskusję z Autorką. Z pewnością ciekawy jest wątek uwarunkowań decyzji nieodwołalnej. W tym kontekście interesująca byłaby odpowiedź na pytanie, jaki, zdaniem Autorki, jest wpływ formacji w rodzinie i doświadczeń rodzinnych na podjęcie decyzji nieodwołalnej związanej z zawarciem małżeństwa sakramentalnego?

Wniosek końcowy

Rozprawa mgr lic. Agaty Rujner jest pracą niewątpliwie rzetelną i wartościową. Jej atutem jest sam fakt, że stanowi ona oryginalną próbę zdefiniowania i przebadania decyzji nieodwołalnej na przykładzie sakramentalnego małżeństwa. Trudne zagadnienie, wymagające pogłębionej wiedzy i wnikliwej analizy, Autorka zdołała przedstawić nie tylko w sposób całościowy i kompetentny, ale także interesujący. Świadczy to o jej szerokiej wiedzy i umiejętności tworzenia naukowych syntez.

Z tej racji uważam, że recenzowana rozprawa nie tylko spełnia warunki określone w *Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym*, ale także zasługuje na

wyróżnienie. Opowiadam się za dopuszczeniem jej Autorki, mgr lic. Agaty Joanny Rujner do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Ks. dr hab. Antoni Jucewicz

Olsztyn, 20.11. 2019 r.

